

عنوان مقاله بررسی جنبه های فردی تربیت فرزند در سیره امام علی (ع)

نویسندگان

* محمدرضا هوری؛ دانشجوی کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث دانشگاه ایلام
مرضیه جعفرزاده؛ دانشجوی کارشناسی علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان ایلام

مقدمه

کودکان با فطرتی پاک و سالم پا در دنیا می‌نهند و دنیا را از دریچه زلال و صاف چشمان خود می‌نگرند. برای آنان دنیا صاحب صفاتی است که زیبا و دوست داشتنی است. هرچه فرزندان بزرگ‌تر می‌شوند و بیشتر با واقعیت‌های دنیا دست و پنجه نرم می‌کنند و با آن قرین و مانوس می‌شوند ظرافت و لطافت روح خود را از دست می‌دهند و از این رو بزرگ‌ترین دغدغه والدین حفظ سلامت روح و روان کودکان‌شان است. روح پاک کودکان و نوجوانان در مقابل تناقضات و ضدیت دنیا که جزئی لاینفک از آن است درگیر کشمکش سرنوشت‌ساز می‌شود. در این برهه از زمان که فرزندان در مرحله انتخاب راه و مسیر آینده زندگی خود قرار می‌گیرند این والدین هستند که باید راه صحیح را بر اساس تجربیات اندوخته شده در طی سالیان زندگی خود به فرزندان منتقل کنند و آنان را از گمراهی و تباهی نجات دهند. وظیفه والدین این است که فرزندان خود را بر اساس معیارها و نیازهای دنیایی فراتر از جلوتر از عصر خویش تربیت کنند و از منابع و سیره افرادی استفاده کنند که تمام شئون زندگی‌شان برای آنان الگو و نقشه راه است. پرداختن به این موضوع تا قبل از شکل گرفتن شاکله و اساس اعتقادات کودکان از آن رو ضروری است که اگر والدین در امر تربیت کودکان خود تامل ورزند ممکن است که فرزندان آنان تحت تأثیر عوامل بیرونی و آموزه‌های غلطی قرار گیرند که دیگر قابل اصلاح نخواهد بود. در واقع مهمترین وظیفه والدین حفظ سلامت و بی‌الایشی روح کودکان در مواجهه با تضاحم و تناقضات دنیاست. هدف ما در این پژوهش این است تا سبک صحیح و مورد پسند و تأیید اهل بیت(ع) که خود ایشان نیز از آن بهره برده‌اند را معرفی کنیم و در مسیر تربیت فرزندان خویش از آن بهره وافر بریم. در این پژوهش با مبنا قرار دادن سیره تربیتی امیرالمؤمنین(ع) در تربیت فرزندان، بالاخص با ملاک قرار دادن نامه تربیتی ایشان در نهج البلاغه به فرزندان امام حسن(ع) به همراه خواننده محترم این مباحث را مرور خواهیم کرد که، سن مناسب برای شروع کار تربیتی بر روی فرزندان، تعبیر و نحوه گفت و گو با فرزندان، منابع و معارف مورد نیاز و نحوه رویارویی فرزندان با واقعیت‌های زندگی کدام است. با مشخص شدن این مطالب و عملی ساختن آن‌ها والدین می‌توانند سلامت دنیوی و اخروی فرزندان خود را تضمین کنند.

یافته‌ها و نتایج

امام علی (ع) در مواظ خود به فرزندان بر دو منبع تکیه می‌کنند، قرآن و تاریخ گذشتگان. و برای لزوم وجود هر دو منبع به ذکر دلایلی از قرآن کتاب آسمانی مسلمانان که مورد تأیید تمام مذاهب اسلامی اشاره می‌کنند. چرا که در قرآن علاوه بر مسائل تربیتی و پندگونه تاریخ و سرگذشت اقوام پیشین برای تفکر و عبرت گرفتن از سرنوشت آنان وجود دارد. در بُعد فردی تربیت فرزند حضرت از مباحث مقدماتی شروع می‌کنند، یعنی سن مناسب شروع به تربیت و تعابیر مناسب در تعامل و گفت و گو با فرزندان. بعد از نزدیکی و ایجاد ارتباط با فرزند حضرت بحث خود را جدی می‌کنند. دنیا و زندگی در آن در کنار والدین و شور و شغف معصومانۀ کودکان تا برهه‌ای از زمان تصویری زیبا و جذاب از دنیا برای کودکان می‌سازد که دوست ندارند آن را برهم بزنند. هرچه کودکان بزرگ می‌شوند و دنیا روی ناسازگار و زشتی خود را به آنان نشان می‌دهد بیشتر به تصور اشتباه خود پی می‌برند. واقعیات تلخ دنیا و زندگی که خاصیتی جدانشدنی از آن است باید در موقعیتی مناسب به کودکان معرفی شوند تا در هنگام مواجهه با آن عکس العملی معقول از خود نشان دهند و در مبارزه با آن شکست نخورند. امیرالمؤمنین(ع) در نامه خویش به فرزندان سن کودکی و رشد فرزند را که روح پاک و قلبی گیرا دارد برای انتقال این معارف انتخاب می‌کند. امام در نامه خود این واقعیت‌ها را که زندگی شخصی کودک با آن درگیر است به ترتیب می‌شمارد و راه مقابله با هر کدام را بیان می‌کنند. این حقایق که فرزند با آن‌ها روبه رو می‌شود عبارت است از: ۱. مرگ و فتنای هستی ۲. دگرگونی و عدم ثبات دنیا ۳. نرسیدن به تمام خواسته‌ها. و راه‌های مقابله با هر کدام به ترتیب: ۱. معرفی مرگ به وسیله تمثیل و داستان ۲. گذر بر آثار گذشتگان و یاد مرگ ۳. قناعت و راضی بودن به روزی خویش و دوری از بلند پروازی

بحث و نتیجه‌گیری

والدین در کنار برآورده کردن نیازهای مادی و فراهم کردن رفاهیات، با این تفکر و دغدغه دست و پنجه نرم می‌کنند که چگونه به بهترین نحو ممکن فرزندان خود را تربیت کنند و کدام راه نزدیک‌ترین، کم‌هزینه‌ترین و مطمئن‌ترین راه رسیدن به مقصود است. همواره حفظ فرزندان از گمراهی و تباهی اولویت اول والدین بوده است. مسلمانان راستین با مراجعه به قرآن کریم که ناجی بشر و سیره پیامبر(ص) و ائمه(ع) که از هر گناه و اشتباه و رجسی معصوم هستند و الگوی معرفی شده از سوی خداوند هستند سبک و روش کار خود را اقتباس می‌کنند. ما در این پژوهش با نگاه و سیری در نامه تربیتی امیرالمؤمنین(ع) به فرزندان امام حسن(ع) که در نامه ۳۱ نهج البلاغه ذکر شده است، جنبه ی فردی تربیت فرزند در سیره امام را مورد بررسی قرار دادیم. آنچه با خواندن و پژوهش در این نامه به دست آوردیم این بود که حضرت در تربیت فرزند خویش با زمان بندی مناسب و در بهترین سن درگیری یعنی سن کودکی مراحل تربیتی خود را آغاز کرده‌اند و نگذاشته‌اند که عوامل بیرونی و مخرب مسیر تربیتی دل‌خواهشان را منحرف کنند. حضرت در انتقال معارف با تعابیر سنجیده و مناسب با روحیه لطیف فرزندان دل‌او را به دست آورده‌اند و با مطالبی مناسب با فهم و درک او مسائل تربیتی را آغاز نموده‌اند. حضرت در تربیت فرزند خویش از دو منبع مهم یعنی قرآن کریم و تاریخ و سرگذشت اقوام گذشته بسیار سود برده‌اند و اساساً در کلام خود همواره فرزندان را به رجوع مداوم در طول زندگی به این دو منبع ارجاع داده‌اند. در پایان امیرالمؤمنین(ع) سعی می‌کنند تا با رویارویی و بیان واقعیات زندگی که جزئی جدانشدنی از دنیا هستند و آشنایی و معرفی صحیح از هر کدام از این واقعیت‌ها فرزند خویش را در مواجهه با آنان و عکس العملی شایسته و عقلانی یاری دهند. مهمترین این ویژگی‌ها مرگ، عدم ثبات محیط پیرامون در دنیا و نرسیدن به تمام خواسته‌ها در طول زندگی است. حضرت به جای دور نگاه داشتن فرزند خویش از این واقعیات‌ها از طریق آگاهی دادن راه مقابله و مبارزه و حتی بهره‌مندی از این رویارویی‌ها را به او یاد می‌دهند.

منابع

ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، ۱۴۰۴، تحف العقول، چاپ دوم، قم، جامعه مدرسین
بحرانی اصفهانی، عبد الله بن نور الله، ۱۴۱۳، عوالم العلوم و المعارف و الأحوال من الآیات و الأخبار و الأقوال، چاپ اول، قم، مؤسسه الإمام المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف
تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، ۱۳۶۶، تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، چاپ اول، قم، دفتر تبلیغات
حائری شیرازی، محی الدین، ۱۳۹۷، تربیت دینی کودک، چاپ اول، قم، انتشارات معارف
حائری شیرازی، محی الدین، ۱۳۹۷، تربیت و مربی، چاپ اول، قم، انتشارات معارف
حسینی بهشتی، سید محمدحسین، ۱۳۹۴، نقش آزادی در تربیت کودکان، چاپ سوم، تهران، انتشارات روزنه
راغب اصفهانی، حسین بن محمد، ۱۴۱۲، مفردات ألفاظ القرآن، چاپ اول، بیروت، دار القلم
سیدرضی، محمد بن حسین بن موسی، ۱۳۹۰، نهج البلاغه، چاپ اول، قم، انتشارات معارف
صفایی حائری، علی، ۱۳۹۳، تربیت کودک، چاپ هفتم، قم، انتشارات لیلة القدر
طباطبایی، سید محمد حسین، ۱۳۹۱، قرآن در اسلام، چاپ ششم، قم، انتشارات تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
کراچکی، محمد بن علی، ۱۴۱۰، کنز الفوائد، چاپ اول، قم، دارالذخائر
مجلسی، محمدتقی بن مقصودعلی، ۱۴۰۶، روضة المتقین فی شرح من لا یحضره الفقیه، چاپ دوم، قم، مؤسسه فرهنگی اسلامی کوشانپور

روش

روش استفاده شده در این پژوهش روش کتابخانه‌ای – اسنادی است. در این پژوهش، نامه ۳۱ نهج البلاغه امام علی (ع)، که شامل مواظ ایشان به فرزندان امام حسن (ع) است مبنا قرار داده شده است. نامه حضرت دارای جنبه های مختلف تربیتی لذا در این پژوهش به جنبه های فردی تربیت فرزند پرداخته شده است. در این پژوهش سعی شده تا با مراجعه به آیات قرآن و کتب روایی و منابعی که سیره امیرالمؤمنین (ع) را ثبت کرده اند قرائتی بر التزام خود حضرت بر گفته ها و نصایحشان آورده شود.

